

רבינוביץ משה ז"ל

נולד ב-26.3.1922 בנובוגרודוק שבפולין
עלה לארץ בגיל 14
ב-1936 התגייס לפלמ"ח ב-1941
הצטרף לפלי"ם ב-1943
נפטר במושב היוגב ב-14.3.1994

רשם - אלוף עוזי דיין

משה נולד ב-26 במרץ 1922 בנובוגרודוק שבפולין (היום בלרוסיה) להוריו נחמה ויואל רבינוביץ. בהיותו ילד עברה המשפחה עם שתי אחיותיו הבוגרות (יוכבד ומלכה), אחיו הצעיר יוסף וסבתא לעיירה קרובה, מיר.

משה למד בבית ספר פולני ודיבר כבר מילדותו עברית, אידיש, פולנית ורוסית. מנקודת התחלה זו הוסיף בהמשך בכשרונו הטבעי שפות רבות לרפרטואר שלו. בהשראת הבית הציוני ותנועת "השומר הצעיר" שהציעה מספר מצומצם של סרטיפיקטים למוסדות לימוד בארץ, החליט משה לעלות לבדו לישראל וללמוד במוסד בן-שמן, והוא בן 14 שנה בלבד. משפחתו נשארה בפולין ונרצחה כולה בשואה בגטו מיר ובשורות הפרטיזנים באזור.

את הדרך לא"י זכר כחוויה מיוחדת - נסיעה ברכבת לקונסטנצה, הפלגה באוניה "פולוניה" לחיפה עם עצירה לחצי יום בקושטה, היתה זאת למשה הנסיעה הראשונה לחו"ל והפעם הראשונה בה ראה ים והתאהב בו לתמיד, ולבסוף ההגעה לחיפה והנסיעה באוטובוס משוריין לבן-שמן.

תקופת הלימודים והעבודה בבן-שמן טבעה במשה חותם וגיבשה את אופיו ותרבותו - אהבה להיסטוריה, הצגות תיאטרון, קונצרטים של מוסיקה קלאסית וספרות יפה, עבודת האדמה ותעודת בגרות חקלאית. משה רכש בבן-שמן גם שתי שפות נוספות (ערבית ואנגלית), התגייס לארגון ה"הגנה", עבר אימונים בסיסיים, השתתף בשמירות ואף גוייס למשטרת היישובים היהודיים. בן-שמן היתה אחת מנקודות הישוב המותקפות ביותר במאורעות 1936-1939.

בשנת 1939 עבר במסגרת גרעין להכשרה בקיבוץ בית-זרע, תקופה של עבודה קשה בחום כבד והתלבטות מתמשכת האם לא נכון יותר להתגייס לצבא הבריטי. התלבטות זו הסתיימה במאי 1941 בהצעה (חשאית) של אליעזר, מפקד האזור, להתנדב ל"פלוגות מיוחדות" (לימים הפלמ"ח). בשיחה קצרה עם יצחק שדה שבא לשם כך לאוהלו של משה בשבת אחת ברגל מאפיקים והמשיך אחר כך לשאר יישובי הכינרת, סוכם דבר גיוסו. שבוע לאחר מכן הופיע באותו אוהל משה דיין לתדריך ששלח את משה למחרת במונית (איתה הגיע חברו מאז ולתמיד זלמן פרח) לתל-חי להכנות לפלישה לסוריה (שם גם החל לעשן ומאז לא משה הסיגריה הנצחית מפיו). בפלישה עצמה הוביל משה עם עוד שני ישראלים, חמושים באקדחים שחילק יגאל אלון בתדריך, מחלקה אוסטרלית לכיוון הבניאס.

לאחר הפלישה לסוריה ותקופה בת מספר שבועות של מחלת הקדחת הצטרף משה לקורס של פלוגה א' בחורשת גינוסר שהסתיים במסע ארוך ליערות הכרמל. בסיום הקורס התפזרו כולם לקיבוצים כשמשו עובר בעקבות הגרעין שלו, לפלוגה ב' בהזרע.

בחורף של סוף שנת 1941 נשלח לקורס מ"כים של ה"הגנה" (פלמ"ח עוד לא היה קורס משלו) - אימוני נשק, טופוגרפיה, אימוני כתיב יום ולילה, עבודה אצל איכרי גבעת עדה ו-בזמן הקורס נוצר המנון הפלמ"ח (מילים של זרובבל גלעד ללחן עממי).

משה השתתף בקורסים נוספים (חבלה במשמר העמק, קורס באילון) והדריך טופוגרפיה (אותה למד, ולמד לאהוב עוד בבן-שמן מפי הגבורה באותם הימים). בקיץ 1942 קיבל פיקוד על מחלקה בפלוגה של מאיר'קה דוידזון ובאוקטובר 1942 עבר איתה לבית השיטה (שם התייצב למפקד הפגנה של הקיבוץ כנגד "הספר הלבן" עם המחלקה שנשאה את נשקה בגלוי ועל כך קיבל ממאיר'קה המ"פ "גינ"ו" בליווי אמירה אישית "במקומך גם כן הייתי עושה אותו דבר..."). משם לקורס מרגמות שלושה אינץ' (81 מ"מ) בג'וערה ("בתקופה ההיא זה היה נראה כמו ארטילריה ממש. הם גם היו מרשימים כי בדרך כלל באים לקורס וקודם כל מדברים ואילו כאן שמו אותנו במסדר, הביאו מרגמה, הצביעו על המטרה, ירו ואנחנו ראינו שזה פוגע"), חזרה כמדריך מרגמות פלוגתי לתל-יוסף (למגורים עם מוישה'לה אלברט בעליית הרפת) ולויכוחים ולהתלבטויות הנמשכים על רקע המצב באירופה, האם לא צריך להתגייס לצבא הבריטי, אבל אז הגיעה הידיעה שהפלמ"ח פותח קורס ימי.

משה מיהר להירשם לקורס הימי בגלל הערכתו שהפעולות בהמשך הדרך תהיינה בתחום העליה ומשום משיכתו לים. באביב 1943 יצא לקורס השני בקיסריה ומיד אחריו סידר לעצמו, ללא קבלת רשות, מקום עבודה באוניה וחזר לפלוגה בעין חרוד לקבל אישור רטרואקטיבי להפליג. יוזמה זו הביאה אותו למשפט לפני יגאל אלון ויצחק שדה, בו נדון לשלילת מעמד המ"מ וזכות ההדרכה וגירוש ל"משמר החופים". לימים סיפר יגאל אלון למימי אשתו על המשפט: "התלבטנו מה לעשות ובעיקר לא ידענו מה הוא יעשה". משה החליט לקבל את העונש ולאחר מסיבת פרידה לילית על בקבוק קוניאק שקנה דוד'לה המ"פ בכסף שקיבל משולה רנטוביץ' גזר הפלוגה (במסגרת ההליך המחזורי המקובל של קבלת מקדמות וקונסולידציה של החוב לאחר כל שלוש מקדמות...) נסע בבוקר למטה ה"הגנה" בחיפה משם נשלח (על ידי אותו אליעזר מבית זרע שגייס אותו ל"פלוגות המיוחדות"...). למשטרה - למשמר החופים שם בילה שלושה חודשים של שמירות באזור שפך נחל התנינים שעברו מהר בעזרת שתי חביות של יין קפריסאי שנפלטו מהים והוכנסו חיש מהר לסליק בקרקעית האוהל.

לאחר קבלת חנינה ותקופת הדרכה קצרה בתל יצחק חזר משה לפלוגה, "אבל אז כבר ארגן זלמן פרח מה שארגן" כדברי משה "ואנחנו עשינו עוד איזה קורס השלמה בקיסריה והלכנו לעבוד בנמל". לאחר מספר חודשי עבודה בנמל ותקופת עבודה על ספינת הדיג "סנונית" (שהחברה קראו לנו "קרזר פנצ'ר טבנקין" כי היא נקנתה באיטליה על ידי הקיבוץ המאוחד) הגיע סוף-סוף זמנו של קורס החובלים הראשון. משה זכר את הקורס הזה לטובה בזכות הלימודים המעמיקים והאינטנסיביים ("קורס של ממש") ובזכות החברה. בסיום הקורס עס החזרה מהפלגת הסיכום לקפריסין חולקו סוף כל סוף ע"י דוד'קה נמרי התפקידים המיוחדים - מי לאיטליה, מי ליוון וכו'.

משה תוכנן להישלח עם קיפי וידידיה הגדעוני ליוון אלא שספינת הדיג איתה הפליגו באוגוסט 1945 (היתה זו ה"דלין" שהוחזרה לה זהותה האיטלקית) הביאה אותם לבסוף לבארי שבאיטליה ומשם המשיכו לנקודת המפגש המתוכננת בגרונ (דרומית לבארי).

בחדר האוכל בגרונ היה תלוי סידור עבודה לפליטים ובו ראה משה שם מוכר - אליעזר ברסלי. כולם הלכו לישון אך משה נישאר לחכות לנושא השם וכשהגיע זיהה מיד שאכן מדובר בלייזר ברסלי ידיד בית אבא ואמא שחיזר אחרי אחותו (ועדיין נשא איתו את תמונתה). במשך שלושה ימים ושלושה לילות רצופים סיפר לייזר למשה את סיפור הקהילה והמשפחה שהקשר איתה נותק עם הגלויה האחרונה שקיבל משה ממשפחתו ועליה מוטבעת חותמת עם תאריך של יום אחד לפני הפלישה הגרמנית לרוסיה ב-1941. לייזר שהיה בעל יכולת ביטוי מופלאה ונעזר לבקשתו במספר בקבוקי יין וגראפה שקנו בכפר הסמוך, תיאר באוזני משה את אופן החיים תחת הכיבוש הרוסי מיד לאחר פרוץ המלחמה, את הפלישה הגרמנית ומעשי הרצח עם כניסת הגרמנים למיר, את סיפורו המופלא של האח דניאל רופאייזן שמונה לסגן מפקד המשטרה הגרמנית במיר, עזר ליהודים בדרכו המיוחדת וגר את שאר ימיו במנזר הכרמליטים בחיפה, את החיים בגטו של מיר, את האקציות והבריחה ליערות, שם נהרגו אחיו ואחותו. את סיפור חפירת הבונקר שבו הסתתרו בני המשפחה שנותרו עד שהתגלו מפאת בכי הבת הקטנה של אחותו של משה ונרצחו, את המשך הלחימה בשורות הפרטיזנים עד סוף המלחמה בה שרד מכל בני המשפחה רק גיס אחד ששהה באותו זמן ברוסיה. משה דיבר על משפחתו ועל הקורות אותה בשואה רק לעיתים רחוקות והסתפק באומרו שהסיפור של לייזר ברסלי אותו שמע במשך שלושה ימים לא עוזב אותו. מספר שבועות לאחר מותו של משה הופיע במושב היוגב אדם שחיפש את בית רבינוביץ. מימי שפתחה לו את דלת הבית זיהתה אותו מיד כאח דניאל רופאייזן. דניאל ביקש לדבר עם משה אותו לא פגש מעולם. מהבעת פניה של מימי הבין מיד את שארע ואמר בשקט: "אני מבין שהגעתי מאוחר מדי".

מאיטליה המשיכה השלישיה ליעדה המתוכנן - יוון, בהפליגה לפטראס באוניית משא צרפתית שגויסה לשירות הצבא הבריטי והובילה כ-160 אנשי א.ס.א.ס. יוניים למשפט ביוון. מפטראס המשיכו השלושה לאתונה שם פגשו בלוי שוורץ עימו רכשו את ספינת המשא "המיטרוס" והתקינו אותה לקליטת עולים בשמה החדש "ברל כצלסון". העלאת 211 העולים (רובם ככולם מיוון, רבים מהם מן האי קורפו, חלקם יוצאי מחנות ריכוז וחלקם משורות הפרטיזנים) התבצעה בלווריון (Laverion), 60 ק"מ מדרום לאתונה ובליל ה- 17-16 בנובמבר 1945. לאחר חצות הפליגה הספינה בים סוער בפיקודו של משה עם קיפי כמלווה וידידיה צפריר הגדעוני לארץ.

הספינה הגיעה לחוף בקירבת שפיים בליל ה-22 בנובמבר והחלה הורדת העולים בעזרת ארבע סירות פלי"ם. זמן קצר לאחר תחילת ההורדה הגיעה משחתת בריטית שתפשה את משה, ידידיה ועוד 11 עולים שהועברו לעתלית ושחררו כעבור זמן קצר בעזרת סרטיפיקטים. כן נעצרו 12 אנשי פלי"ם (צוותי שתי הסירות שהעבירו את אחרוני המעפילים לחוף) ביניהם שני מפקדי הסירות, יוסף אלמוג ויוסף דרור ונשלחו למחנה המעצר בלטרון ממנו שחררו לאחר חצי שנה.

בדצמבר 1945 תוכננו משה וידידיה לחזור ליוון הפעם בהפלגה באונייה הצרפתית "שמפוליון" שנשאה כ-4500 חיילים בריטיים ממצרים לאירופה. הקבוצה הישראלית הקטנה, שחברו בה אנשים שפניהם משימות שונות, נסעה בזהות של חיילים בריטיים וכללה את משה וידידיה, את אהוד אבריאל, את ריקו מקיבוץ שריד ואת אבא קובנר. עוד בהיותם בים, קצת לפני הכניסה לגמל טולון, נעצרה הקבוצה ע"י הבריטים ככל הנראה למטרת סיכול פעולת נקם מתוכננת של חבורתו של אבא קובנר. הם הועברו למעצר בטולון שם ניצל משה את הלילה החורפי, סידורי השמירה ותנאי המעצר לבריחה דרך השירותים עוד באותו הלילה. לאחר מספר שעות הליכה בגשם השוטף הגיע לכתובת מפגש בטולון (אותה קיבל מראש למקרה הצורך), שם נפגש עם שרוליק רותם שהוזעק ממרסיי והשניים נסעו לפאריס. משה המשיך לבדו דרך גרמניה שאחרי מלחמת העולם השנייה ולמילאנו שם נפגש עם יהודה ארזי שהורה לו להישאר באיטליה ולא להמשיך ליוון.

בתום תקופה קצרה של חוסר מעש מתסכל הגיע משה ללה-ספציה והחל, יחד עם יוחנן זייד בהכנת ה"פדה" (Fede) שנקראה "דב הוז" להפליגה. עם ריכוז העולים בנמל לה-ספציה החל העימות המפורסם עם הבריטים ומשה בן ה-22 מילא תפקיד מרכזי ב"פרשת לה-ספציה" הידועה. כמפקד הספינה והמעפילים הנהיג את שביתת הרעב והפעולות השונות עד לנצחון הגדול ולסדר הפסח ההמוני שנחוג לפני ההפליגה המאושרת והגלויה של "דב הוז" ו"אליהו גולומב", ב-8 במאי 1946 לארץ ישראל. עם הפלגת האוניות חזר משה עם יהודה ארזי למילאנו משם שלחו לבוין שר החוץ הבריטי את המברק:

We overcame Haman, we overcame Hitler, we shall overcome you

משה נשאר באיטליה והמשיך בפעילות עם יהודה ארזי ואחר כך עם עדה סירני ברכישה, הכנת ספינות ושילוחן. עם עדה רכז בתחילת 1946 את "אדריאנה אריילה" (Adriana Ariela) שנקראה לבקשתו פל"מ"ח, עליה הפליג ב-11 בספטמבר 1946 כמפקד עם עמוס פינק ואבינועם (אדם) קופשטיין הקשר [גדעוני] ועם 611 מעפילים לארץ. העימות עם האנגלים היה קשה, הפל"מ"ח נוגחה, הבריטים השתמשו בסילוני מים, ירי אזהרה וגז שגרם צריבות בגוף ופגיעות בעיניים. למעלה מ-100 מלחים בריטיים עלו על סיפון הספינה, מעפיל אחד נהרג ולמעלה מ-30 נפגעו מהגז. ידו של משה נשברה בעימות והוא נפגע קשה למדי מהגז, התעורר בבית החולים הצבאי הבריטי בחיפה ונשלח לאחר אשפוז לעתלית משם ברח כעבור מספר ימים, חבוי בין הארגזים הריקים של משאית אספקה שחזרה לחיפה.

משה חזר לאיטליה ונעצר במצוות הבריטים עם הגיעו, נשלח לכלא באי הוולקני הקטן ליפארי (Lipari) ולאחר כחודש שוחרר בעקבות פעולתה של עדה סירני. ב-18 בפברואר 1948 הפליג כמפקד הספינה "בוניס ולוחמים" מבקאר (Bakar) שביוגוסלביה עם פנחס (פינקו) דפני והאלחוטן [גדעוני] שמשון לוטן ו-1002 מעפילים, מרביתם מבולגריה ומארצות הבלקן. משה זכר אותם "צעירים וחזקים, חייכנים וטובי לב, לובשי מעילי עור ונושאים איתם למעלה מ-400 אקורדיונים...". בדרך לישראל נולדה במזל טוב (בקבינה של משה) ילדה שנקראה מיד עלייה.

בהגיעה לארץ התגלתה הספינה, ההוראות היו לא להתנגד והספינה נגררה לחיפה. התוכנית היתה שפינקו ירד עם המעפילים ומשה ושמשון יכנסו למחבוא. לאחר שזרק את מכשיר הקשר למים על פי ההוראות, ניגש שמשון למשה ואמר: "תשמע, קרה לי משהו, התאהבתי במעפילה ואני לא רוצה להיכנס לסליק אלא לנסוע איתה

לקפריסין. אין לי אפשרות להתקשר ואתה בעל הסמכות כאן וצריך להחליט בעניין". משה שאל את שמשון אם זה רציני וכשענה בחיוב אישר את בקשתו ונכנס עם פינקו למחבוא משם הוצאו על ידי צוות חילוץ שעלה על הספינה כפועלי הנקיון של סולל בונה - לקראת העברתה לשורש שובר הגלים. לאחר שהבריטים הורידו את העולים שגורשו לקפריסין, ובהם שמשון ואהובתו שהתחתנו לאחר מכן במזל טוב!

משה הפליג חזרה לאיטליה שם עסק בפעילות רכש וחזר במאי 1948 עם ה"דרום אפריקה", עמוסה בתותח 20 מ"מ, מקלעים כבדים ותחמושת, התגייס לחיל הים בו פיקד על הספינה "הגנה" והמשיך גם בפעילות רכש במשרד הבטחון. בקיץ 1949 נפגשו לראשונה מימי ומשה ברומא, לשם הגיעה מימי לטיול קצר לאחר המלחמה. משה חזר עד מהרה לארץ והם נישאו בכינרת במרץ 1950. הם גרו תקופה קצרה בכרמל הצרפתי בחיפה, משה השתחרר מחיל הים בדרגת רב-סרן והתעקש לעבוד כפועל בסלילת הכביש החדש לנשר (מנהלי העבודה הופתעו לראות את יגאל אלון מגיע לשיחות שכנוע עם הפועל החדש).

בתחילת 1951 עלו מימי, משה ועוזי בן השלוש (בנם של מימי וזוריק דיין ז"ל שנהרג בקרב בשדות רמת יוחנן באפריל 1948) למושב החדש היוגב שבעמק יזרעאל. בשנים הבאות בנו מימי ומשה את משקם וביתם בהיוגב כשבנוסף לעבודת המשק עובד משה כמרכיב עצים (מלאכה אותה למד בבן-שמן) וכמודד קרקעות (על סמך הנסיון הימאי) ומימי ממשיכה בעבודתה כצורפת. בשנת 1951 נולד דן (בהמשך קצין בצוללת ומפקד פלגה בחיל הים) ובשנת 1956 נולדה מיכל.

בשנת 1959 פנה איסר הראל למשה לבוא ולהיות האחראי לענייני הים של העלייה בצפון אפריקה. משה שראה בעלייה לישראל ובקליטתה יעד לאומי ומשימה קודמת לכל נענה ללא היסוס, חיסל את המשק ובין השנים 1959-1962 התמסר מחדש למשימה זו שכונתה "מבצע יכין".

תחת זהות חדשה - אלברטו בריטי (משה דיבר איטלקית ברמה של שפת אם עוד מתקופת ההעפלה וכעת נוספו לרפרטואר גם צרפתית וספרדית) חידש משה את קשריו באיטליה, שכר וארגן הפלגות של ספינות קטנות וגדולות ("אלדינה" ו"אספרוס") מחופי מרוקו לספרד, צרפת ואיטליה, בהביאו לידי ביטוי את כל הידע והנסיון, את קשרי הרעות ואת הנשמה והרוח שנרכשו וגובשו בפלי"ם.

עם חזרת המשפחה ארצה לביתם בהיוגב הקים וניהל את חברת הספנות "אולסיס" ואת סוכנות האוניות "שר-ים", כשהבית ממשיך להיות מלון אורחים לכל החברים בנפש מתקופות הפלמ"ח, ההעפלה והעלייה מצפון אפריקה. היה זה אך טבעי שעם הגיע העלייה הרוסית יתמסר משה לקליטתם הראשונית במושב היוגב.

בשנת 1991 נפגע משה מארוע מוחי. השנים האחרונות היו קשות ומשה התמודד עם מחלתו כשם שחי את חייו - בנחישות שקטה ובכבוד אנושי. ב-14 במרץ 1994 נפטר ונקבר במושב היוגב.

משה רבינוביץ מתדרך את מעפילי 'אליהו גולומב' ו'דב הוז' לקראת שביבת הרעב בנמל לה-ספציה